

บทที่ ๘

การซักประวัติ และวิธีการตรวจโรคของ นุรุษ สตรี และเด็ก

๑. การซักประวัติ

การซักประวัติ หมายถึง การถามประวัติคนไข้ ประวัติครอบครัว ประวัติการเจ็บป่วยทั้งปัจจุบันและอดีต ผู้ศึกษาจะต้องมีไหวพริบช่างสังเกต ซึ่งเป็นศิลปะอันสำคัญของแพทย์ในการซักประวัติ และวิธีการตรวจโรคนี้ เป็นการยากที่จะวางแผนแผนตายตัวลงไปได้ แต่เมื่อสรุปแล้วหลักใหญ่ๆ ในการตรวจโรคมีหลักอยู่ ๔ ประการคือ

๑.๑ การถามประวัติคนไข้และครอบครัวนั้น เช่น ถามนาม, ตำบลที่อยู่ ที่เกิด สัญชาติ อายุ, อาชีพ, ความประพฤติที่เคยชิน, ถามถึงโรคที่เคยเป็นมา, ถามถึงครอบครัวที่ใกล้ชิด สำหรับการพิจารณาห้เผ่าพันธุ์ อันเป็นหนทางให้โรคติดต่อถึงกันได้ เป็นต้น

๑.๒ การถามประวัติโรคทั้งอดีต - ปัจจุบัน เช่น ถามวันเวลาที่แรกป่วย, เริ่มป่วยมีอาการอย่างไร, อาการต่อมา, การรักษาพยาบาล, แล้วอาการผันแปรอย่างไรในวันหนึ่งๆ ปัจจุบันเวลาที่ตรวจมีความสำคัญ อย่างไร

๑.๓ การตรวจร่างกายและจิตใจคนไข้ นั้น เช่น ตรวจดูลักษณะรูปร่าง, ผิวพรรณ, กำลัง, สถิตอารมณ์ ทุกขเวทนา, ตรวจการหายใจเป็นอย่างไร, ตรวจอวัยวะ, หัวใจ, ตับ, ปอด, ม้าม, ลิ้น, ตา ฯ ตรวจเหงื่อและ ส่วนที่พิการซึ่งแลเห็น เป็นต้น

๑.๔ การตรวจและถามอาการนั้น เช่น ลองปรอท ดูความร้อน, ตรวจชีพจร, อุจจาระ, ปัสสาวะ (ถามและตรวจ) ฯ ถามถึงการบริโภคอาหาร, การหลับนอน, ความรู้สึกภายในภายนอกและในปากในคอ เป็นต้น

ในหลักการตรวจโรคที่กล่าวมาแล้วแต่ต้นเหล่านี้ ไม่ใช่ว่าจะต้องตรวจแก่คนไข้รายหนึ่งๆ ทุก ข้อทุกหลักไปก็หา มิได้ ย่อมสุดแต่แต่เหตุผลของความเจ็บไข้ที่ปรากฏไปถึงขอให้อยู่ในความวินิจฉัยของแพทย์ตามสมควร อนึ่ง ในหลักการตรวจโรค ๔ ประการนี้ จึงขอให้นักศึกษาได้เข้าใจในวิธีปฏิบัติทั้ง ๓ อย่างใน โอกาสนี้ด้วย

๒. วิธีตรวจโรค

ธรรมดาแพทย์ที่จะรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ก็จะต้องตรวจอวัยวะใหญ่น้อยให้รอบคอบ เพื่อจะได้รู้ ความเป็นไปของโรคนั้น ดังจะได้อธิบายวิธีตรวจต่อไปนี้:-

๒.๑ ตรวจชีพจร เพื่อทราบความหนักและเบาของโรค (ดังได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว)

๒.๒ ตรวจเส้น อัมฤภาค, เส้นสุนนา, เส้นอัมพฤกษ์, (ดังได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว)

26

๔๔

27

๒.๓ ตรวจร่างกาย เพื่อรู้ส่วนพิการในที่หนึ่งที่ใด

28

๒.๔ ตรวจจักขุ เพื่อรู้อาการของโรคซึ่งแสดงทางจักขุที่มีสีแดง, เขียว, ขาว เป็นต้น

29

๒.๕ ตรวจปาก, ลิ้น, ขากรรไกร เพื่อรู้ความเป็นแผลเป็นละออง เป็นเม็ดและพิการอื่นๆ ในที่นั้น

30

๒.๖ ตรวจหทัย (หัวใจ) ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว

31

๒.๗ ตรวจบับผาสัง (ปอด) ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว

32

๒.๘ ตรวจจุกะบัง (ตับ) ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว

33

๒.๙ ตรวจวักกัง (ม้าม) ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว

34

๒.๑๐ ตรวจอันทัง (ไส้ใหญ่) อันทะคุณัง (ไส้เล็ก) ตลอดถึงกระเพาะอาหาร (ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว)

35

๒.๑๑ การตรวจปัสสาวะ เพื่อรู้สี แดง, ดำ, เขียว, เหลือง ชุ่นข้นเจือมาในปัสสาวะนั้นั้น กับการถ่ายปัสสาวะสะดวก

36 หรือไม่

37

๒.๑๒ ตรวจปี่หะกั (ไต) ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว

38

๒.๑๓ ตรวจจมดลูก

39

๒.๑๔ ตรวจเฉพาะที่ป่วย เพื่อรู้ว่าเป็นแผลฟกช้ำ, เค็ด, ยอก, บวม (ดั่งได้อธิบายไว้ข้างหน้าแล้ว)

40

๒.๑๕ ตรวจอุจจาระ ทั้งถามทั้งตรวจด้วยตนเอง เพื่อรู้หยาบ, ละเอียด, สีดำ, แดง, เขียว, ขาว, เหลือง เป็นต้น

41

๒.๑๖ - ตรวจปัสสาวะ ทั้งตรวจและถาม เพื่อรู้สีแห่งปัสสาวะมี ดำ, แดง, เหลือง, เขียว, ขาว, ชุ่น, ข้น, เบาสะดวก

42 หรือไม่

43

44 **การตรวจโรคโดยความสังเกต**

45

๑. ตรวจสติอารมณ์เพื่อรู้ความปกติหรือความพินเพื่อนแห่งกำลังใจของผู้ป่วย

46

๒. ตรวจเสียง เพื่อรู้ว่าเสียงนั้นปกติ หรือแทบ, แห้ง, และวิปริตอย่างไร

47

๓. ตรวจการหายใจ เพื่อรู้อาการเร็ว, ช้า, สั้น, ยาว, หนัก, เบา

48

๔. ตรวจทุกขเวทนา เพื่อรู้อาการหนัก, เบาต่างๆ ที่มีกับผู้ป่วย (ทั้ง ๒ ข้อนี้ดั่งได้อธิบายไว้ข้าง หน้าแล้ว)

49

50 **การตรวจโดยวิธีถาม**

51

๑. เมื่อก่อนจะเจ็บมีเหตุอย่างไร เพื่อประสงค์มูลของโรคที่ได้เกิดขึ้น

52

๒. ลืมเจ็บมาแต่ วัน เดือน และเวลาใด เพื่อรู้ฤดูสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน

53

๓. แรกเจ็บมีอาการอย่างไร เพื่อรู้อาการหนักเบาของโรคที่เป็นมาแล้ว

54

๔. อาการที่รู้สึกไม่สบายในวันหนึ่งๆ เวลาใด เพื่อรู้กาลสมุฏฐาน

55

๕. คากรักษาพยาบาลแล้ว มีอาการเป็นอย่างไร เพื่อรู้การผันแปรของโรค

56

57

๖. เจ็บมาได้ที่วัน เพื่อรู้อายุของโรคซึ่งตกอยู่ระหว่างโทษชนิดใด

58

๗. ผู้ป่วยอายุเท่าไร เพื่อรู้อายุสมุฏฐาน

59

๘. โรคประจำตัวมีอย่างไร เช่น ริดสีดวง, หืด, โรคนุรุษ ฯลฯ เป็นต้น

60

๙. ความประพฤตินี้เป็นอยู่เนื่องนิตย์ของผู้ป่วย เช่น สูบฝิ่น, ดื่มสุรา และประกอบอาชีพ และอิริยาบถสำหรับ

61

ร่างกาย

62

๑๐. การนอนของคนไข้ เพื่อรู้ว่าหลับมากน้อย หลับสนิทหรือไม่ หรือไม่หลับ

63

๑๑. บริโภคอาหารเป็นอย่างไร ได้มากหรือน้อยมีรสอร่อยหรือไม่

64

๑๒. ความทุกข์เวทนาเป็นอย่างไร เพื่อรู้ความปวด ขัด, ยอก, จุกเสียดในที่ใด ทั้งภายใน และภายนอก

65

๑๓. ความรู้สึกในปาก, ลิ้น, คอ และในที่ต่างๆ เพื่อรู้เป็นปกติหรือพิการ

66

เมื่อตรวจและถามพบกับความต้องการแล้ว ต่อไปเป็นหน้าที่ของแพทย์จักต้องวินิจฉัยหาเหตุและ ผลตามหลัก

67

ของสมุฏฐานต่างๆ ว่าโรคที่เกิดขึ้นนี้มีสมุฏฐานอะไรเป็นเหตุและธาตุใดพิกัดใดพิการบ้าง รวมธาตุที่พิการมีก็อย่าง ความรู้

68

แผนกนี้แพทย์จะต้องการรู้ให้รอบคอบทุกประการ ดังจะได้อธิบายวิธีวินิจฉัยเป็น ตัวอย่างต่อไป

69

70

วิธีการวินิจฉัยโรค

71

๑. มูลให้เกิดโรคในคราวนี้มี ๑๒ ประการ เช่น ฤดูเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ได้กับสิ่งใดเป็นมูลให้ เกิดโรคขึ้น

72

๒. โรคคราวนี้ มีธาตุใด พิกัดใด ที่พิการนั้นมีก็อย่างรวมก็อย่าง เพื่อจะได้แก้ไขให้ตรงตามหลัก ของธาตุสมุฏฐาน

73

๓. ผู้ป่วยตั้งแต่แรกเป็นจนถึงวันที่ตรวจอยู่ในเกณฑ์ฤดูสมุฏฐานอะไร พิกัดอะไร

74

๔. ผู้ป่วยอายุอยู่ในวัยใด ในวัยนั้นเป็นอายุและสมุฏฐานอะไร พิกัดอะไร และสิ่งใดให้โทษ

75

๕. เวลาผู้ป่วยไม่สบาย มีการกลุ้มอกกลุ้มใจเป็นต้น หรือถึงเวลาจับไข้อยู่ในกาลสมุฏฐานใด พิกัดใดและสิ่งใดให้

76

โทษ

77

๖. ตั้งแต่วันแรกป่วยจนถึงวันที่ตรวจ รวมได้ที่วันเพื่อรู้อายุของโรคนั้นตกอยู่ในโทษใด (มีเอกโทษ เป็นต้น)

78

๗. ควรรู้ว่า ธาตุใดกำเริบ หย่อน พิกัด นับตั้งแต่วัน เดือน และเวลาแรกป่วย จนถึงวันที่ตรวจ เพื่อจะได้รู้โรคคราว

79

นี้ ตกอยู่ในส่วนใด เมื่อได้พิจารณาโดยประกอบเหตุและผลตามหลักสมุฏฐานของโรคนั้น จนปรากฏชัดเจนแล้ว ต่อไปนี้

80

จะต้องพิจารณาในการรักษา และวิธีประกอบยาให้ตรงกับโรคอีกประเภทหนึ่ง

81

๑. โรคนี้ตามแพทย์ได้สมมติไว้ว่า เป็นโรคอะไร และชื่อว่าโรคอย่างไร

82

๒. โรคนี้จะต้องใช้ยาสรรพคุณอย่างไร และยาชนิดใดแก้ จึงจะตรงกับโรค

83

๓. โรคนี้จะต้องแก้ธาตุใด สมุฏฐานใด พิกัดใดก่อนจึงจะตรงกับโรคนั้น

84

85 ๔. โรคในคราวนี้มีธาตุใด สมุฏฐานใด พิกัดใดเป็นหัวหน้าที่ให้โทษร้ายแรง (เพื่อจะได้แก้ไขเสียก่อน)

86 ๕. เมื่อได้วางยาแก้ไขแล้ว โรคนั้นยังไม่ถอย ควรจะต้องตรวจและพิจารณาเหตุผลของโรคนั้นอีก ส่วนยากี่จะต้อง
87 เปลี่ยนหรือเพิ่มเติมขนานอื่นๆ อีกต่อไป แล้วแต่จะสมควรกับโรค

88

89 ต่อไปนี้จะได้อธิบายวิธีตรวจร่างกาย ดังได้จำแนกออกเป็นส่วนๆ ตามอวัยวะทั่วไป

90

91 ๑. ตรวจชีพจร

92 ธรรมดาการตรวจโรคนั้น แพทย์จะต้องตรวจชีพจรที่ข้อมือก่อน เพราะชีพจรส่วนที่ข้อมือนั้น เป็นเส้นโลหิตที่
93 เนื่องมาจากหัวใจตอนบน เมื่อหัวใจเต้นอย่างไรชีพจรก็เต้นอย่างเดียวกัน แต่ชีพจรนั้นมีสองแห่ง ที่ข้อมือแห่งหนึ่ง, ข้อเท้า
94 แห่งหนึ่ง การตรวจชีพจรนั้นประสงค์ให้ความรู้ความเป็นไปของโรค และเพื่อรู้อาการของโรคนั้นน้อยหรือมาก

95 วิธีตรวจชีพจรนั้น ต้องใช้นิ้วชี้กับนิ้วกลาง หรือจะใช้นิ้วนางอีกก็ได้ ให้ตรวจที่ได้ข้อมือห่างหัวแม่มือ ห่างจาก
96 ข้อมือประมาณ ๑ นิ้ว ให้วางนิ้วลงเบาๆ ก่อน ถ้าไม่พบที่เด่นตื้นๆ จึงกดลงให้แรง อีกเล็กน้อยก็จะพบ เมื่อพบแล้วให้เอา
97 นาฬิกาจับดูว่านาทีหนึ่งเดินกี่ตึก การตรวจต้องสังเกตว่าชีพจรเดินเร็วหรือช้า และหนักเบาประการใด ส่วนชีพจรเบื้องล่าง
98 นั้นอยู่ตรงหลังเท้า ทางหัวแม่เท้าห่างจากข้อเท้าประมาณ ๑ นิ้วเศษ การตรวจต้องตรวจทั้งชายและขาทั้งมือและเท้า การ
99 ตรวจต้องสำเนียงว่าการเดินของชีพจรตอนล่างและบนทั้งสองข้าง เดินเหมือนกันหรือต่างกัน เพื่อจะได้เป็นข้อวินิจฉัย
100 ประกอบกับโรคนั้นต่อไป

101 ลักษณะชีพจรสำหรับร่างกายที่เป็นปกตินั้น เดินเสมอไม่เร็วไม่ช้า ไม่ตื้นไม่ลึก เป็นปานกลาง ไม่โต ไม่เล็ก เต้น
102 เสมอกันทุกๆ ระยะ ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

103 ๑.๑ ปฐมวัย

104	๑.๑.๑	เด็กในระหว่าง ๑ เดือน	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๑๒๐ ถึง ๑๒๕ ตี
105	๑.๑.๒	๑ เดือนขึ้นไปถึง ๓ เดือน	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๑๑๕ ถึง ๑๒๐ ตี
106	๑.๑.๓	๓ เดือนขึ้นไปถึง ๖ เดือน	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๑๑๐ ถึง ๑๑๕ ตี
107	๑.๑.๔	๖ เดือนขึ้นไปถึง ๑ ปี	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๑๐๕ ถึง ๑๑๐ ตี
108	๑.๑.๕	๑ ปีขึ้นไปถึง ๒ ปี	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๑๐๐ ถึง ๑๐๕ ตี
109	๑.๑.๖	๒ ปีขึ้นไปถึง ๕ ปี	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๙๕ ถึง ๑๐๕ ตี
110	๑.๑.๗	๕ ปีขึ้นไปถึง ๑๐ ปี	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๙๐ ถึง ๙๕ ตี
111	๑.๑.๘	๑๐ ปีขึ้นไปถึง ๑๖ ปี	ชีพจรเดินนาทีหนึ่ง ๘๕ ถึง ๙๐ ตี

112

113

๑.๒ มัชฌิมวैया

114

๑.๒.๑ อายุตั้งแต่ ๑๖ ปี ถึง ๒๐ ปี ชีพจรเดิณนาที่หนึ่ง ๘๐ ถึง ๘๕ ตูบ

115

๑.๒.๒ อายุตั้งแต่ ๒๐ ปี ถึง ๓๐ ปี ชีพจรเดิณนาที่หนึ่ง ๗๕ ถึง ๘๐ ตูบ

116

๑.๓ ปัจฉิมวैया

117

๑.๓.๑ อายุตั้งแต่ ๓๐ ปี ถึง ๔๐ ปี ชีพจรเดิณนาที่หนึ่ง ๗๐ ถึง ๗๕ ตูบ

118

๑.๓.๒ อายุตั้งแต่ ๔๐ ปี ถึง ๕๐ ปี ชีพจรเดิณนาที่หนึ่ง ๖๕ ถึง ๗๐ ตูบ

119

๑.๓.๓ อายุตั้งแต่ ๕๐ ปี ถึง ๖๐ ปี ชีพจรเดิณนาที่หนึ่ง ๖๐ ถึง ๖๕ ตูบ

120

๑.๓.๔ อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป ชีพจรเดิณนาที่หนึ่ง ๕๐ ถึง ๖๐ ตูบ

121

ตามข้ออธิบายหลักของชีพจรที่เดินเป็นปกติ นั้น บางคนอาจไม่ตรงตามหลักที่วางไว้ก็มี แต่เป็นส่วนน้อยแม้จะคลาดเคลื่อนกันบ้างก็ไม่ไกลกันนัก แต่หลักที่วางไว้ถือส่วนมากเป็นเกณฑ์ โดยเหตุว่าบางคนมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงเป็นปกติเสมอ แม้จะมีอายุมากชีพจรก็เดินเข้าผิดคนธรรมดา บุคคลทั้งสองประเภท นี้เป็นพิเศษมีบ้างก็น้อย

122

ต่อไปนี้จะอธิบายลักษณะชีพจรที่วิปริตผิดปกติให้โทษต่างๆ ดังต่อไปนี้

123

๑. เดินตื่น ต้นเร็วพอประมาณแต่แรง เม็ดอย่างกลางและเดินเสมอ (มีพิษร้อน เกิดขึ้นแต่ยังน้อย โรคนั้นเบา)

124

๒. เดินตื่น ต้นแรงและเร็ว เม็ดใหญ่ เดินเสมอ (มีพิษร้อน โรคนี้หนักอย่างกลาง)

125

๓. เดินตื่น ต้นแรง เดินเร็วจนนับเกือบไม่ทันเม็ดใหญ่เดินเสมอ (มีพิษร้อนจัดโรคปานกลางค่อนข้างมาก) ถ้าเม็ด

126

เล็กมีพิษร้อนจัดมากโรคชนิดนี้เป็นมาก

127

๔. เดินลึก ต้นช้าเม็ดใหญ่เดินเสมอ (มีกำลังน้อย อ่อนเพลีย โรคนี้ยังน้อย)

128

๕. เดินลึก ต้นเร็ว เม็ดปานกลาง เดินเสมอ มีอาการให้ใจเหี่ยวแห้งหิวโหย (โรคพอประมาณ)

129

๖. เดินลึก เม็ดเล็ก ต้นเร็วและแรงเดินเสมอ มีอาการให้สวังสวาย อ่อนเพลียมาก ประกอบมีพิษ (โรคนี้ปานกลาง ค่อนข้างมาก)

130

๗. เดินตื่น ต้นเร็วและเดินแรง เม็ดใหญ่หรือเล็กปานกลาง แต่เดินไม่เสมอมียุค เป็นตอนๆ นาที่หนึ่ง ๒ หรือ ๓ ครั้ง เดินสะดุดสะดุด กระแทกเป็นคราวๆ มีพิษร้อนจัดมาก บางคราวเพื่อคั่ง (โรคนี้ หนัก แต่ยังพอรักษาได้)

131

๘. เดินลึก ต้นแรง และเร็วจนนับเกือบไม่ทัน เม็ดเล็กเดินไม่เสมอ มีหยุดพักเป็นระยะๆ บางคราวเดินสะดุดสะดุดสะท้อนขึ้น มีพิษร้อนภายในมาก ให้อ่อนกระวนกระวายใจ ระส่ำระสาย บางคราวถึง กับเป็นพักๆ (โรคนี้ได้ ๑ เสีย ๑ ยังพอรักษาได้)

132

๙. เดินลึกบ้าง ต้นบ้าง ต้นแรงจัดและเร็วมาก เม็ดอย่างกลางบ้าง เล็กบ้างเดินไม่เสมอกัน ในระหว่าง ๗ -๘ ตูบหยุดครั้งหนึ่ง เดินกวัดแกว่งเหมือนงูเลื้อย มีอาการตื่นกระสับกระส่ายร้อนเป็นกำลัง (โรคนี้เป็นมาก ธาตุไฟจะแฉกได้ ๑ เสีย ๒)

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

๑๐. เดินลึกมาก เร็วจนนับไม่ทัน เม็ดเล็กที่สุดเดินไม่เป็นปกติ มีหนักเบา เหมือนนกกระพือปีก คือเดินเร็วที่สุด ประมาณ ๙ - ๑๐ ตีบ แล้วกลับเดินช้าดังจะหยุดประมาณ ๕ - ๖ ตีบ แล้วกลับเดินช้าดังจะ หยุดแล้วกลับเดินเร็วอีกเป็นพักๆ ในระหว่างนาที่หนึ่งหลายครั้งบางครั้งวดเดินเหมือนเปิดใช้แหน คือเดินเร็วที่สุดแล้วหยุดพักชั่วคราว แล้วเดินเร็วอีก ในระหว่างนาที่หนึ่งหลายครั้ง มีอาการสลับสไล ไม่รู้สติสมปกติ (โรคนี้เป็นมากที่สุด แล้วแต่ธาตุไฟได้ ๑ เสีย ๓)

๒. วิธีตรวจ หทัย (หัวใจ)

หัวใจนั้น ตั้งอยู่ในทรวงอก ระหว่างซี่โครงอันที่สี่กับห้า ติดต่อกันนับจากบนลงมา ท่างทรวงอก ๑ นิ้ว ติดราวมมข้างซ้าย หัวใจโตเท่ากำมือของผู้นั้น เป็นก้อนเนื้อ ข้างในเป็นโพรง มีสันฐานดังดอกบัวตูม มีขั้วหัวใจทั้งตอนล่างและตอนบนหัวใจมีหน้าที่สำหรับฉีดโลหิตให้เดินไปตามอวัยวะใหญ่ย่อยของร่างกายทั่วไป หัวใจที่เป็นปกตินั้น เต็มตุบๆ เสมอกันไม่เร็วไม่ช้า ถ้าเกิดโรคอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น การเต้นของหัวใจก็วิปริตไปต่างๆ คือ เต็มช้าบ้างเร็วบ้าง แต่ที่เด่นผิดปกติ นั้น ย่อมให้โทษต่างๆ ดังได้อธิบายไว้ในวิธี ตรวจ ซี่พจรแล้ว

การตรวจหัวใจ จะใช้ตรวจด้วยนิ้วมือก็ได้ ให้เอานิ้ววางลงในระหว่างช่องซี่โครงอันที่สี่กับห้า ในทรวงอกเบื้องซ้าย รววม ส่วนด้านหลังอยู่ที่สะบักซ้าย หรือจะใช้การตรวจโดยฟังเสียงของหัวใจที่เต้น (การตรวจโดยวิธีฟังเสียงหัวใจเต้นนั้น แต่ครั้งโบราณท่านก็ใช้ฟังเสียงเหมือนกัน คือเอาผ้าคลุมที่ทรวงอก แล้วเอียงหูแนบเข้าไปฟัง แต่ตรวจได้เฉพาะผู้ชายและเด็ก ต่อมาใช้ฟังก้องปากแตรมีสันฐานเหมือนดอก ลำโพงยาวประมาณสัก ๑ คืบ สมัยนี้ใช้สายยางฟัง ผลที่ได้รับความรู้ก็เหมือนกัน)

โรคที่หัวใจพิการ มีหลายประเภท

๑. เป็นโรคหัวใจบวม เสียงหัวใจที่เต้นนั้นดังทึบและผิด ไม่โปร่ง คล้ายกับมีสิ่งกีดขวางที่หนักทาบอยู่ ซี่พจรเดินช้า เม็ดใหญ่และตื่น แต่เดินเสมอกัน มีอาการให้รู้สึกคับอก อึดอัด หายใจไม่สะดวก ให้เหนื่อย เสมอบางคราวมีหอบบ้าง อูจจะระบัสสวาะไม่สะดวก และผิวพรรณซีดขาว เป็นนานเข้าให้บวมทั่วตัวตลอด ถึงหน้าแล้วจึงบวมมือและบวมเท้าภายหลัง

๒. โรคหัวใจอ่อน หัวใจเต้นเบาเสียงเล็กดังตึกๆ และช้า ซี่พจรเดินลึก เม็ดขนาดกลาง เดินช้า และเบาให้อ่อนเพลียมักเป็นลมบ่อยๆ นอนไม่ค่อยหลับ แม้หลับก็ไม่สนิท ตื่นง่าย สะดุ้ง และตกใจง่าย ถ้าเกิดความตกใจมักเป็นลมเสมอ บางคราวคล้ายหัวใจจะหยุดก็มี

๓. โรคหัวใจฝ่อ เสียงที่หัวใจเต้นดังพี๊ดๆ แพนๆ คล้ายท่อเป่าปี่หรือยางรถรั่ว ซี่พจร เดินตื่น เม็ดเล็ก เดินเร็วบ้างหนักบ้าง เบาบ้าง เสมอบ้าง ไม่เสมอบ้าง ใจเหี่ยวแห้ง ไม่ชุ่มชื้น ง่วงเหงา เศร้าใจ วิดม หวาดกลัว เป็นทุกข์ จิตฟุ้งซ่านไม่สงบ โกรธง่าย หงุดหงิด นอนไม่หลับ ถ้าเป็นอยู่นาน หรือเป็นมาก ให้คลุ้มคลั่ง สติอารมณ์ไม่ปกติ คุ่มดีคุ่มร้าย พุดจาพ่นเพื่อนไม่ได้เรื่องต่อไปเสียจริตได้

๓. ตรวจเส้นอัษฎากาศ

คือ เส้นหัวใจเบื้องบน สำหรับเป็นทางให้โลหิตฉีดออกจากหัวใจเดินไปตามเส้นใหญ่ในของ

ร่างกาย อยู่ใต้คอคอยลงมาทางเบื้องซ้ายประมาณ ๑ นิ้วเศษ การตรวจต้องตรวจที่ซอกไหปลาร้า ติดต่อกับคอ ข้างหน้ามี

เส้นโลหิตเดินทั้งสองข้าง ถ้าตรวจพร้อมกัน ๒ ข้างเกรงว่าเมื่อเอามือไปกดถูกเส้นเข้าแล้ว โลหิตที่เดินในเส้นนั้น จะเดินไม่

สะดวกเกิดโทษได้ หรือจะไปตรวจที่ชีพจรที่ข้อมือทั้ง ๒ ข้างก็ได้ เพราะเส้นชีพจรที่ข้อมือ ก็เนื่องมาจากเส้นหัวใจตอนบน

ลักษณะที่เด่นเป็นปกติ หรือวิปริต เม็ดที่เด่นก็เหมือนกับ ดังได้อธิบายไว้ใน การตรวจชีพจรแล้ว

ลักษณะเส้นอัษฎากาศที่พิจารณา นั้น เนื่องด้วยโลหิตที่ฉีดออกจากหัวใจเดินไปตามหลอดเส้นนั้นขัดข้อง เป็น

เพราะเส้นอัษฎากาศนั้นตีบ หรือเกิดเม็ดขึ้นในเส้น โดยถูกความร้อนและเย็นเกินประมาณ โลหิตที่เดินตามหลอดเส้นนั้น

เดินไม่สะดวกจึงเกิดเป็นพิษ พิษนั้นก็กลับเข้าไปทำให้หัวใจพิการจึงเกิดเป็น โรคอันร้ายแรงขึ้น เช่น ลม ๖ ประการคือ ลม

ชีวหาสดมภ์, มหาสดมภ์, ทักษิณโรธ, ตะติยาวิโรธ, กาฬสังคลี, ลมอัสลุม้อ้อแอ่น เป็นต้น ลม ๖ ประการนี้เป็นอันสำคัญ และ

ยังมีโรคอื่นๆ อีกหลายประการ

๔. ตรวจเส้นสุมนา

เส้นสุมนา เป็นหัวใจตอนล่าง สำหรับเป็นทางให้โลหิตฉีดออกจากหัวใจเดินไปตามเส้น โลหิตใหญ่ในของ

ร่างกายในตอนล่างทั่วไป อยู่ในระหว่างทรวงอกเหนือลิ้นปี่ขึ้นไป ๑ นิ้ว

วิธีตรวจ ให้เอานิ้วสอดเข้าไปใต้ลิ้นปี่ กดลงเบาๆ อย่ายให้แรง ก็จะพบเม็ดที่เด่นเป็นปกติ หรือวิปริต เหมือนกับดัง

ได้อธิบายไว้ในวิธีตรวจชีพจร การตรวจเส้นสุมนานี้ขึ้นเพื่อจะให้ผู้รู้ความเป็นไปของหัวใจหรือหัวใจตอนล่าง เพื่อรู้อาการ

ของโรคที่เป็นนั้นหนักหรือเบา

เส้นสุมนาที่พิจารณา นั้น เนื่องจากโลหิตที่ฉีดออกจากหัวใจเดินไปตามหลอดเส้นนั้นขัดข้อง เพราะเส้นสุมนานั้นตีบ

หรือเป็นเม็ดขึ้นในเส้น โลหิตที่เดินตามเส้นเดินไม่สะดวก จึงเกิดพิการขึ้น อีกประการหนึ่ง ถูกเส้นอิทา เส้นบิงคะลาเบียด,

บีบ หรือทับเส้นสุมนานั้นเสีย เมื่อโลหิตออกจากหัวใจตกมาถึงเส้นนั้นก็เดินไม่สะดวก จึงเกิดเป็นพิษ พิษนั้นก็กลับเข้าไป

ทำให้หัวใจพิการ ทำให้เกิดโรคอันร้ายแรงต่างๆ เช่น ลม ๖ ประการ คือ ลมราพยักษ์, กุมภณชยักษ์, บาดทะจิต, พุทยักษ์,

อัศมุขี และลมอินทรธนู (ดังแจ้งในคัมภีร์ ชวดาว) เมื่อแก้หายแล้วบางคราวกลายเป็นอัมพาตไป และยังมีอาการที่ร้ายแรง

อีกหลายอย่าง

๕. ตรวจเส้นอัมพฤษ

เส้นนี้อยู่ที่เหนือสะดือขึ้นไป ๑ นิ้วเศษ เป็นเส้นเนื่องมาจากเส้นสุมนา สำหรับรับโลหิตที่ ออกจากเส้นสุมนาจ่าย

ไปตามอวัยวะตอนล่างทั่วไป มีขาและเท้า เป็นต้น ลักษณะที่เส้นของเส้นนี้จะพิการ หรือปกติ นั้น เช่นเดียวกับวิธีการตรวจ

ชีพจร

เส้นอัมพฤษที่พิจารณา นั้น เนื่องจากเอ็นที่รองรับของเส้นนี้เป็นเม็ดของแข็ง หรือตึงตันเส้น อัมพฤษให้โค้งขึ้นมา

เมื่อแข็งหรือตึงเกินประมาณ เมื่อโลหิตเดินมาถึงเส้นนี้ก็เกิดขัดข้องจะจ่ายไปตามเส้น

202

203 อื่นๆ ไม่สะดวก โดดในเส้นนั้นก็มิพษขึ้น จึงเกิดโรคต่างๆ ขึ้นหลายประการ เช่น โรคอัมพฤกษ์กำเริบ ทำให้นอนไม่หลับ
204 สะทกสะท้านกระตุกตามเส้นหัวใจสั้น เต็นสะดุ้ง สะบัดร่อนสะบัดหนาว สั่นเหมือนไข้จับ และมีอาการอื่นอีกหลายอย่าง
205 การตรวจเส้นอัมพฤกษ์เพื่อรู้ความหนักเบาของโรคและร่างกายในส่วนนั้นว่าปกติหรือพิการ ตรวจเส้นอัมพฤกษ์แล้วไม่ต้อง
206 ตรวจเส้นชีพจรข้อเท้า เพราะเส้นชีพจรข้อเท้าเนื่องไปจากเส้น อัมพฤกษ์

207 การที่ต้องตรวจหัวใจ และเส้นสุมนา, เส้นอัษฎากาศ หรือเส้นอัมพฤกษ์ ตลอดทั้งชีพจร เพราะ เหตุว่า โรค
208 บางอย่างบางคราวหัวใจปกติ แต่ชั่วหัวใจตอนบนหรือตอนล่างพิการก็มี บางคราวหัวใจตอนบน ผิดปกติ - ตอนล่างพิการก็
209 ได้ บางโรคหัวใจภายนอกพิการภายในปกติ โรคชนิดหนึ่งเนื่องมาแต่เหตุอื่นๆ แล้วมาทำให้ชั่วหัวใจ หัวใจตอนล่างและบน
210 พิการ ต่อเมื่อแก้ไขเหตุนั้นเป็นปกติดีแล้ว หัวใจและชั่วหัวใจก็เป็นปกติอย่างเดิม โรคบางอย่างเกิดแต่หัวใจและชั่วหัวใจทั้ง
211 ๒ ขึ้นเองก็มี ฉะนั้นการตรวจต้องตรวจให้ทั่ว ทุกอย่างเพื่อจะได้รู้ว่าส่วนนั้นปกติ ส่วนนั้นพิการ โรคนี้มาแต่เหตุอื่นๆ หรือ
212 เป็นขึ้นกับหัวใจ ชั่วหัวใจทั้ง ๒ โดยตรง เพราะวัตถุทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นหลักอันสำคัญของร่างกาย แม้อวัยวะส่วนใดของ
213 ร่างกายปกติถ้า หัวใจหรือชั่วหัวใจพิการย่อมแก้ไขยาก หากอวัยวะส่วนอื่นจะพิการหลายๆ อย่าง แต่วัตถุทั้ง ๓ ประการยัง
214 ดี อยู่ ย่อมจะแก้ไขได้สะดวก

215

216 ๖. ตรวจปับผาสัง (ปอด)

217 ปอดนั้นมี ๒ ข้าง ซ้ายและขวา ตรงนมเข้าไปมีเส้นโลหิตติดต่อกับหัวใจทั้ง ๒ ข้าง ปริมาณของปอดนั้นอยู่ใน
218 บริเวณรอบฐานนม ตัวปอดนั้นเป็นก้อนเนื้อนิ่มสดี มีเสมหะประจำหล่อเลี้ยง ปอดให้ชุ่มอยู่เสมอ ปอดมีหน้าที่ทำให้เกิด
219 ลมหายใจเข้าออกอยู่เป็นนิตย์ ปิดส่วนหลังอยู่ตรงใต้สะบักทั้ง ๒ ข้าง การตรวจต้องตรวจหน้า, หลัง, ซ้าย, ขวา ข้างหน้า
220 ตรวจตามฐานนมรอบตัวข้างหลังให้ตรวจตามทำยสะบักตลอดถึงชายโครง เพื่อจะรู้ว่าตอนใดพิการและปกติ ลักษณะปอด
221 ที่ปกติมีเสียงดังฟูๆ เหมือนซักสบดงเสมอกัน ไม่หนัก ไม่เบา ไม่เร็ว ไม่ช้า โปรง ส่วนปอดพิการ มีเสียงดังฮืดๆ เหมือนแมว
222 หายใจ บางคราว เสียง ดังครืดๆ ฟูิดๆ เสียงนั้นทึบ ไม่โปรง เดินเร็วบ้าง ช้าบ้าง ไม่ปกติ

223

224 ลักษณะปอดพิการนั้น คือ

- 225 ๑. โรคปอดบวม เนื่องมาแต่ไข้หวัดใหญ่ มีอาการไอ เหนื่อย หายใจไม่สะดวก
- 226 ๒. เกิดจากพิษไข้ พิษกาฬทำให้หอบเป็นกำลัง ร้อนในกระหายน้ำ
- 227 ๓. ฝืนปอด (วัณโรค) และยังมีโรคอื่นอีกหลายประการ

229 **๗. ตรวจจยกะนัง (คือ ตับ)**

230 ตับนั้นอยู่ที่ชายโครงขวา มีตับแก่อ่างหนึ่ง ตับอ่อนอย่างหนึ่งติดต่อกัน การตรวจตับให้ตรวจที่ได้สวาบข้างชาย
231 โครงขวา เอานิ้วสอดเข้าไปตามชายสวาบให้ตลอดทั่วชายโครง ถ้าตับปกติก็จะไม่ปรากฏที่แลบหรือเป็นก้อนอย่างใด วิธี
232 ตรวจอีกอย่างหนึ่ง เอามือซ้ายคว่ำลงที่บนชายโครงแล้วเอามือขวาเคาะมือที่คว่ำนั้น ถ้ามีเสียงดังตึกๆ รู้สึกโปร่งไม่ทึบ
233 อย่างนั้นเป็นปกติ ส่วนตับที่พิการมีเสียงดังปุกๆ และฟาม ไม่แน่น และบางที่มีเสียงแกร่งแข็งกระด้าง อาการที่พิการนั้นมี
234 หลายประการ เช่น

235 ๗.๑ โรคตับบวม มีเสียงดังปุกๆ ที่ชายโครงนูนสูงขึ้น รู้สึกอึดอัดตามชายโครง ปวดเสียดตามชายโครงถึงหัวใจ
236 หายใจเสียวในหัวใจ ถ้านอนแน่นหายใจไม่ออก ต้องนั่งจึงสบาย บวมมือและเท้าสะท้าน ร้อนและหนาวดังเป็นไข้

237 ๗.๒ ถ้ากาฟขึ้นตับหรือเป็นฝีที่ตับ ให้ชายโครงบวม มีสีดำ, แดง, เขียว, ซ้ำเลือด ซ้ำหนอง บางคราวเป็นเม็ดผื่นมี
238 พิษร้อนที่ชายโครง ให้ร้อนและปวดเจ็บที่ตับ บางคราวอาเจียน และลงเป็นโลหิต ยังมี อาการต่างๆ อีกหลายอย่าง

239 ๗.๓ โรคตับย้อย การตรวจนั้นให้เอานิ้วมือสอดเข้าไปที่ใต้ชายโครง จะพบชิ้นเนื้อเหมือนลื่นหมูแลบออกมาจาก
240 ชายโครงห่าง ๑ นิ้วเศษ มีอาการเป็นไข้จับสั่นเสมอ ร่างกายซูบซีดผอม เหลือง และอาการ อื่นๆ อีกหลายชนิด

241 ๗.๔ โรคตับโต การตรวจให้เอามือเคาะที่ชายโครง มีเสียงทึบ, ไม่โปร่ง, แข็งกระด้าง, ไอแห้ง, ผอมเหลือง, ผิวซืด
242 ขาว, ตาขาว, ปัสสาวะขาว, กินไม่ได้, นอนไม่หลับ ตับพิการนั้นยังมีโรคอื่นอีก หลายชนิด

243

244 **๘. ตรวจจวกัก (ม้าม)**

245 ม้ามนั้นอยู่ที่ชายโครงด้านซ้าย ติดข้างกระเพาะอาหาร การตรวจให้เอามือซ้ายคว่ำลงที่ชาย โครงซ้าย แล้วเอามือ
246 ขวาเคาะมือซ้ายที่คว่ำนั้น ถ้ามีเสียงดังตึกๆ และโปร่งอย่างนั้นปกติ อีกอย่างหนึ่งให้ เอานิ้วมือสอดเข้าไปใต้ชายโครง ถ้า
247 ม้ามปกติ ก็ไม่ปรากฏที่ย้อยหรือแลบออกมา ส่วนม้ามที่พิการนั้นมีอาการ ดังนี้

248 ๘.๑ ม้ามบวม บวมที่ชายโครงเหมือนอกเต่า เอามือเคาะเสียงดังปุกๆ ที่บวมนั้นสากซา สะบัดร้อนสะบัดหนาว
249 หายใจเสียวชานไปถึงหัวใจ ชัดยอกไปตามชายโครงข้างซ้ายไปแถบหนึ่ง ถ้าเป็นมากนอนไม่ได้ แน่น ปวดที่ม้ามเป็นกำลัง

250 ๘.๒ ม้ามย้อยนั้น ย้อยแลบออกมาจากชายโครง (บางตำราเรียกว่า บ้าง) เอานิ้วมือสอดเข้าไปใต้ชายโครง จะ
251 ปรากฏเป็นก้อนเนื้อเหมือนลื่นหมูแลบออกมา มีอาการผอมเหลืองซูบซีด ลักษณะม้ามพิการนั้น ยังเป็นโรคอีกหลายชนิด

252 คือ

254 ๔.๒.๑ **อันดับ** คือ ลำไส้ใหญ่ติดต่อกับลำไส้เล็กนับเป็นสองตอน คือ ตอนบนตั้งแต่ ปากรวมถึงกระเพาะอาหาร
255 ตอนล่างต่อจากลำไส้เล็กถึงทวารหนัก มีหน้าที่ที่สำคัญ ๒ อย่างคือ

256 ๑) มีหน้าที่ย่อยอาหารเช่นเดียวกับลำไส้เล็ก

257 ๒) มีหน้าที่ขับกากอาหาร หรืออุจจาระออกจากร่างกายเมื่อพิจารณา

258 **วิธีตรวจ** โดยสังเกตอาการที่แสดงออกมา มีอาการให้วิ่งเวียน นัยน์ตาพร่า ถ้ายืนตรงให้มีอาการ เรอ ให้หา ให้
259 ตะลึง ให้ขัดดอก เมื่อยเอว เมื่อยหลัง และเส้นรัศมีตามต เสียดสองข้างข้างบ่อยๆ ให้ร้อนท้อง ร้อนคอ เป็นลมโฮก อุจจาระให้
260 ตกเลือดตกหนอง

261 ๔.๒.๒ **อันดับคูดัง** คือ ลำไส้เล็กลักษณะเป็นท่อนกลมยาวติดต่อกับกระเพาะอาหาร จนถึงลำไส้ใหญ่อันล่าง มี
262 หน้าที่ย่อยอาหารต่อจากกระเพาะอาหาร ตรวจโดยใช้วิธีสังเกตดูอาการ เมื่อพิจารณาทำให้พะอืดพะอมท้องขึ้น ท้องพอง มัก
263 เป็นมานกระษัย บางทีให้หลังท้อง ตกมูกเลือด ให้อาเจียน ให้ปวดขบ ในท้องขัดอก กินมิได้ ให้เหม็นอาหาร สมมติกันต่างๆ
264 ว่าเป็นไส้ติบ กลืนอาหารมิลง

265 กระเพาะอาหาร เป็นที่พักอาหาร สันฐานคล้ายรูปกระเปาะอยู่ในชายโครง โค้งห้อยอยู่ข้างซ้าย ต้นขั้วกระเพาะอยู่
266 ตรงทรวงอกที่ลิ้นปี่ ปลายกระเพาะเฉียงไปอยู่ขวา กระเพาะอาหาร มีเนื้อ ๓ ชั้นขวางไขว้กัน ชั้นนอกเหนียวแข็งแรง ชั้นสอง
267 ในเนื้อนั้นขวางไขว้ ชั้นที่สามคือชั้นใน มีเส้นโลหิตเม็ดต่อมภายใน ใช้สำหรับขับน้ำย่อยละลายอาหารที่กินลงในกระเพาะ
268 อาหารนี้มี ๒ ช่อง ช่องหนึ่งอาหารที่กลืนลงไปตาม หลอดอาหารเลื่อนเคลื่อนเข้าต้นกระเพาะช่องที่สองเลื่อนไหลลงสู่ไส้
269 เล็ก เมื่อพิจารณาอาการให้อาเจียน ให้ท้องเดินให้ปวดท้อง จุกเสียด รับประทานอาหารเข้าไปไม่ย่อย ทำให้แน่นท้อง อาหาร
270 เป็นพิษทำให้ท้องขึ้น ท้องอืดเพื่อเรอเหม็นเปรี้ยว รับประทานอาหารอิมบางทีก็ทำให้ปวดท้องมีอาการเบื่ออาหาร บางทีก็
271 เกิดผล ขึ้นในกระเพาะอาหารเวลาไปอุจจาระมีโลหิตเจือปน

272

273 ๔. ตรวจปีหะกั (ไต)

274 ไตมีสองไตขวาและซ้าย ตรงบั้นเอวเข้าไป ๒ ข้างสำหรับกลั่นกรองน้ำปัสสาวะ รูปคล้ายเม็ด ทองกลาง ต้นขั้ว
275 ใหญ่ปลายเรียวเล็ก มีหลอดออกไปทั้ง ๒ ข้าง ทอดไปถึงกระเพาะปัสสาวะที่ท้องน้อย สำหรับให้น้ำปัสสาวะเดินลงสู่
276 กระเพาะปัสสาวะ

277 **วิธีตรวจ** ให้เอามือคลำ หรือกดที่ท้องน้อยที่หัวเข่าข้างหัวเข่าขึ้นมา ๒ นิ้วทั้ง ๒ ข้าง ถ้าไตปกติจะไม่ปรากฏ
278 เป็นก้อนหรือขัดแข็ง และให้ตรวจที่ตอนหลัง ตรงบั้นเอวทั้ง ๒ ข้างอีกแห่งหนึ่ง ถ้าปกติในที่นั้นไม่มีการบวมหรือฟกช้ำ

280 **ลักษณะไตพิการ**

281 ๑. *ไตบวม* มีอาการให้ตั้งที่ข้างท้องน้อย เป็นก้อนแข็ง ยาวรีโตประมาณผลแตงกวาใบเล็ก ถ้ายึดท้องให้เจ็บปวด
282 เสียวที่ท้องน้อยถึงบั้นเอวให้ชัดเจนในอก ส่วนข้างหลังบวมเป็นลิ้นๆ ทั้ง ๒ ข้างเมื่อย ปวดที่บั้นเอว ปัสสาวะไม่สะดวก ถ้า
283 เป็นนานวันให้บวมทั้งตัวตลอดหน้า, มือ, เท้าทั้ง ๒ ข้าง อ่อนเพลีย ไม่มีแรง

284 ๒. *ไตอักเสบ* เนื่องจากท้องน้อยหรือบั้นเอวถูกของแข็ง เจ็บปวดท้องน้อยและบั้นเอว ปวด ปัสสาวะ ปัสสาวะไม่
285 ออก ถึงออกก็ออกไม่มาก หดยคน้อยเหมือนข้าวรั่วและยังมีโรคอื่นอีก ฯลฯ

286 **๑๐. ตรวจกระเพาะปัสสาวะ**

287 กระเพาะปัสสาวะเป็นที่พักน้ำเบา ซึ่งกรองออกมาจากไตแล้ว ตั้งอยู่ในช่องท้องน้อยเหนือขึ้นไปประมาณ ๒ นิ้ว
288 เยื้องไปทางขวาเล็กน้อย มีลักษณะเหมือนขูดนมที่เด็กกิน ปากกระเพาะเบื่อบนติดกับ หลอดไต

289 **วิธีตรวจ** ให้คลำดูที่ท้องน้อย อย่าให้แรง ถ้าปกติในที่นั้นเรียบ ไม่บวมหรือบวม เวลาเอามือกดลงไม่รู้สึkJเจ็บปวด
290 ลักษณะกระเพาะพิการ มีดังนี้

291 ๑๐.๑ กระเพาะบวม บวมสูงขึ้นที่ท้องน้อย ปวดเจ็บเสียวชานตามหัวเหเนา มีพิษแสบร้อน เมื่อจะปัสสาวะให้ปวด
292 ที่กระเพาะดังจะแตก ปัสสาวะร้อนและแดงจัด บางคราวแดงคล้ายเหมือนเลือด ปวด เป็นกำลัง นิ่งลุกไม่สะดวก

293 ๑๐.๒ กระเพาะเบาเป็นแผล เนื่องจากน้ำปัสสาวะกัดบางคราวเกิดจากกามโรค มีอาการปัสสาวะเป็นโลหิตสดๆ
294 บางคราวซ้ำเลือดซ้ำหนอง - ปวดและแสบร้อน ปัสสาวะไม่ออก กระเพาะพิการนี้ ยังมีอาการอีกหลายอย่าง

295

296 **๑๑. ตรวจมดลูก**

297 มดลูกตั้งอยู่ที่ตรงท้องน้อย เหนือหัวเหเนาขึ้นไปประมาณ ๒ นิ้วเศษ อยู่ใต้กระเพาะปัสสาวะ เยื้องกันเล็กน้อย
298 มดลูกเป็นเนื้อยืด - หดได้ในตัว มีลักษณะคล้ายรูปโหระ หรือครกดินที่ต่อกันออก ภายใน มดลูกเป็นโพรงสำหรับโลหิตฤดู
299 เกิดในที่นั้น และมีปีกแผ่ออกไป ๒ ข้างซ้ายขวา มีเส้นเอ็นยึดเกาะอยู่ที่ข้อตรงหัวตะคาก ๒ ข้าง มิให้เคลื่อนตัว

300 **วิธีตรวจ** ให้เอามือคลำที่ท้องน้อย แล้วเอามือกดลงแต่พอควร ถ้ามดลูกปกติ ไม่มีอาการ บวมและเจ็บปวด เรียบ
301 เป็นปกติอย่างธรรมดา

302 **ลักษณะมดลูกพิการ**

303 ๑. บวม มีอาการเจ็บปวดที่ท้องน้อย และบวมเป็นกะเปาะขึ้นมาเหมือนหญิงมีครรภ์ เวลา กระดิกตัวลูก - นิ่งให้
304 ปวดเป็นกำลัง บางคราวทำให้ขัดอุจจาระและปัสสาวะก็มีกับทั้งเมื่อยปวด ที่บั้นเอว ถึงกันกบ

305

306

๒. ฝ่ามือมดลูก มีอาการปวดที่มดลูกตุ้บๆ ปวดร้าวที่ท้องน้อย ที่พื้นที่ท้องที่ตรงมดลูกตั้งอยู่ มีพิษร้อน ถ้าฝีตั้งหนอง
307 ปวดสาหัส เมื่อฝีแตกแล้วมีเลือดและหนองออกมาทางช่องทวาร การเจ็บปวดค่อยเบาลง ลักษณะมดลูกพิการยังเป็นโรค
308 ประเภทอื่นอีกหลายชนิด

309

310

๑๒ วิธีตรวจร่างกายภายนอก

311

ให้เฝ้าหลังมือแตะตามตัวตลอดไป คือ.

312

๑๒.๑ ตรวจที่ศีรษะและหน้าผาก

313

๑๒.๒ ที่ขมับทั้ง ๒ ข้าง เพื่อรู้กำลังโลหิตที่ขึ้นไปสู่สมองเพราะเส้นขมับทั้ง ๒ ข้าง เป็นทาง ให้โลหิตเดินเข้าไป

314

หล่อเลี้ยงมันสมอง

315

๑๒.๓ ตรวจที่ชอกคอทั้ง ๒ ข้าง ตามทรวงอก เพื่อรู้ความร้อนเย็น

316

๑๒.๔ ตรวจตามสวาทท้องไปถึงท้องน้อย แขนขาดตลอดปลายมือปลายเท้า เพื่อรู้ความร้อนเย็นจะเสมอกหรือ

317

ต่างกันต้องสังเกตว่า มีอาการฟกบวม เป็นเม็ด เป็นตุ่ม เป็นผื่น เขียว ขาว ดำ แดงที่ใดบ้าง ถ้าเป็นไข้ตัวร้อนจัด ให้ตรวจที่
318 จอนหูและราวคอตลอดถึงขากรรไกร ที่ชอกรักแร้ หน้าขาทั้ง ๒ ข้าง ส่วน ข้างหลังนั้น ให้ตรวจดูแต่กระหม่อมและท้ายทอย
319 ราวนมตกให้ทั่วถึงเกลียวคอทั้ง ๒ ข้าง ที่ท้ายสะบักและ เส้นข้างกระดูกสันหลัง กับเส้นบนเอว ซ้าย ขวา เมื่อเห็นเป็นเม็ด
320 ผื่น บวม ต้องพิจารณาให้แน่นอน

321

322

ว่าด้วยการตรวจโรคทั่วไป

323

๑. การตรวจโรคด้วยวิธีเทอร์โมมิเตอร์วัดไข้และสัมผัสคนไข้ ร่างกายของมนุษย์ทุกๆ คนในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่มีวิถี

324

ของเส้นโลหิต ดำ แดง เล็กใหญ่กายระเกะระกะทั่วสรรพางค์กาย มีโลหิตแล่นไปตาม ท่อโลหิตไปทั่วทุกแห่งตลอดร่างกาย

325

การตรวจด้วยวิธีสัมผัสนั้น กล่าวคือ สัมผัสดูการเปลี่ยนแปลงความร้อนของโลหิตและ ดูการเต้นของชีพจร

326

ดังต่อไปนี้

327

๑.๑ ดูความร้อนของร่างกาย มีที่ทราบได้คือ

328

๑.๑.๑ ใช้มือแตะที่หน้าผากและข้างคอ เพื่อทราบกำลังความร้อนว่าพิษไข้ ทำให้ความร้อนเท่าใด

329

๑.๑.๒ ใช้ปรอทวัด เพราะเป็นวิธีที่แม่นยำกว่าใช้มือแตะ

330

๑.๒ ที่ขมับทั้ง ๒ ข้าง ตรงเหนือหูเฉียงมาทางหน้าผากประมาณ ๑ นิ้ว

331

๑.๓ ที่โคนขากรรไกรทั้ง ๒ ข้าง

332

๑.๔ ที่ได้ตาตุ่มในทั้ง ๒ ข้าง

333

๕๕

334 ๒. การตรวจความร้อนด้วยเทอร์โมมิเตอร์วัดไข้ การตรวจไข้ต่างๆ ด้วยปรอทนั้นจะเป็น วิธีอย่างสมัยใหม่ก็ตาม
335 แต่ก็มิใช่ประโยชน์ควรใช้อย่างยิ่ง ดังจะแนะนำต่อไปนี้ คือ

336 การตรวจด้วยปรอท ปรอทวัดความร้อนของไข้มีอยู่ ๓ ชนิด คือ

337 ๑. ฟาเรนไฮต์ ๒. เซนติเกรด ๓. โรเมอร์

338 แต่ในประเทศไทยเรานิยม ใช้อยู่เพียง ๒ ชนิด คือ ฟาเรนไฮต์ กับเซนติเกรด การตรวจปรอท เพื่อทดลองความร้อน
339 ด้วยวิธีดังนี้ คือ

340 ให้คนไข้อมปรอทไว้ใต้ลิ้น เวลาประมาณ ๑ นาที ถ้าคนไข้อมไม่ได้ให้ใช้ใส่ไว้ที่ใต้รักแร้ประมาณ ๒ นาที เด็กเล็กๆ
341 โดยมากมักต้องสอดเข้าทางรูทวารหนัก เพื่อความสะดวกที่เด็กจะดิ้นรนไม่ ชัดแก่การตรวจ (แต่ใส่รักแร้ต้องเพิ่มตีกีรีที่ได้
342 อีก ๒ ตีกีรี)

343 การเทียบให้เทียบกำลังความร้อนของไข้ซึ่งจะปรากฏดังนี้ อันเป็นกำลังความร้อนซึ่งแตก ต่างกันระหว่างปรอท ๒
344 อย่างในอันเดียวกันดังกล่าวนี้

345 ๔๑ เซนติเกรด - ๑๐๖ ฟาเรนไฮต์ ขึ้นไป อากาหนัก มักไม่รอด

346 ๔๐ เซนติเกรด - ๑๐๔ ฟาเรนไฮต์ เข้าเขตไข้พิษ

347 ๓๗ เซนติเกรด - ๙๘.๓ ฟาเรนไฮต์ ไม่มีไข้

348 ข. หมายความว่า เซนติเกรด ฟ. หมายความว่า ฟาเรนไฮต์ คนไข้ถ้ามีอาการธรรมดาไม่มีไข้ โดยมากปรอทอยู่ใน
349 ระดับ ๓๗ ข - ๙๘.๓ ฟ แต่บางคนมีไข้ปรอท จะขึ้นถึง ๑๐๐ ฟ. หรือ ๓๗ ข. เศษก็มี ทั้งนี้เพราะผู้นั้นมีกำลังความร้อนของ
350 โลหิตสูงกว่าธรรมดา โดยมากเนื่องมาจากเป็นผู้ที่แข็งแรงและโลหิตงาม

351 ในเขตปรอทวัดความร้อนขึ้นถึง ๔๐ ข และ ๑๐๔ ฟ. นั้น คนไข้มีอาการแพ้กระวนกระวาย ตัวร้อนจัดตาแดง
352 เพราะอยู่ในขีดไข้พิษจัด หรือเรียกว่าเป็นไข้พิษแล้ว ส่วนไข้ที่มีความร้อนของปรอทต่ำกว่า เรียกว่า ไข้ธรรมดา

353 คนไข้ที่วัดปรอทมีความร้อนตั้งแต่ ๔๑ ข. และ ๑๐๖ ฟ. นั้น คนไข้มีอาการหนักที่สุด โดยมากไม่รอด แต่เคยมี
354 คนไข้บางคนที่เป็น สันนิบาตหน้าเพลิง อาจวัดปรอทได้ความร้อนสูงถึง ๑๐๖.๕ ฟ. หรือ ๔๑.๗ ข. แต่คนไข้ นั้นหาตายไม่
355 มี (บางทีจะเนื่องจากการปฏิบัติเสียยา ให้ลดกำลังความร้อนของ โลหิตโดยทันทีก็เป็นได้)

356 ดังกล่าวมาแล้วพอเป็นสังเขปของการตรวจไข้ โดยอาการไข้ปรอทวัด ๒ ชนิด ที่นิยมใช้ในประเทศไทยเวลานี้

357

358   ปรอทชนิดฟาเรนไฮต์ และเซนติเกรด ทั้ง ๒ ชนิดนี้การแบ่งดีกรีติดกันคือ เซนติเกรด เกรดตั้งแต่ ๓๕ ดีกรี จนถึง
359 ๔๒ ดีกรี ฟาเรนไฮต์เริ่มตั้งแต่ ๙๕ ดีกรี ถึง ๑๐๐ ดีกรี สำหรับฟาเรนไฮต์ ในระหว่างดีกรีหนึ่งๆ แบ่งเศษเป็น ๕ เศษ ส่วน
360 เซนติเกรดแบ่งเศษเป็น ๑๐ เศษ

361   ๓. การตรวจชีพจร การตรวจชีพจรนี้ มีที่ๆ ใช้ตามปกติอยู่คือที่ ๒ ข้อมือตอนริมที่สุดด้านนอกเมื่อเราใช้มือสัมผัส
362 จะทราบได้ว่าเต้นตุบๆ ชีพจรนี้ตามหลักการสังเกตของชีพจรโดยมากคนธรรมดา มักเต้นตั้งแต่ ๗๒ ตุบ ถึง ๑๐๐ ตุบ ต่อ
363 นาที เมื่อเทียบได้ดังนี้ คือ

- 364   คนธรรมดา   ชีพจรประมาณ ๗๒ - ๑๐๐ ต่อ ๑ นาที
- 365   คนไข้   ชีพจรประมาณ ๑๐๐ - ๑๒๐ ต่อนาที ฯลฯ และสูงกว่านี้

366

367 **วิธีตรวจชีพจร**

368   ให้คนไข้เหยียดมือ อย่าทับแขน เพราะจะทำให้โลหิตเดินไม่สะดวก ให้ใช้นิ้วชี้หรือนิ้วกลางจับที่เส้น เพราะ
369 นิ้วหัวแม่มือมีเส้นที่เดินได้บ้าง ให้กดตรงเส้นแรกพอสมควร ให้สังเกตตุบของชีพจร คือ เร็วและช้ากับ แรงและเบา คนปกติ
370 นอนนิ่งๆ ไม่ได้รับประทานสุรา และยาบำรุงหัวใจ ชีพจรจะเต้นนาทีละ ๗๒ ตุบเป็นประมาณ ถ้าเด็กเต้นเร็วกว่าผู้ใหญ่
371 ผู้หญิงเต้นเร็วกว่าผู้ชายบ้าง และให้สังเกตระยะที่เต้นว่าเสมอหรือมีพัก สังเกตตุบหนักเบาและโลหิตเดินเต็มเส้นหรือเปล่า
372 สังเกตเป็นเส้นเล็กหรือใหญ่ หนัก เบา เช่น

- 373   ๑. ถ้าชีพจรเต้นแรงเต็มเส้น มักเป็นด้วยอาการพิษ
- 374   ๒. ถ้าชีพจรเต้นช้าแรง หรือช้าอ่อนเป็นโดยกำลังน้อย
- 375   ๓. ถ้าชีพจรเต้นเร็วแต่อ่อน มักเป็นด้วยกำลังอ่อน
- 376   ทั้งนี้ต้องเอาอาการโรคต่างๆ มาเปรียบกับอาการความร้อนและชีพจร เพื่อให้รู้กำลังไข้และกำลังคนต้องอาศัย
- 377 ความพิจารณา และอาการเข้าประกอบกันจึงจะเป็นการแน่

378   อนึ่ง เส้นชีพจรของผู้ใหญ่ เต้นนาทีละ ๗๒ ถึง ๘๐ ตุบ เด็กเพิ่งคลอดเต้นนาทีละ ๑๓๐ ถึง ๑๕๐ ตุบ เด็กอายุ ๒
379 ขวบ เต้นประมาณนาทีละ ๑๐๐ ตุบ เมื่อมีอายุมากขึ้น ชีพจรก็เต้นช้าลงตามลำดับ

380   คนไข้หนักที่ใกล้จะสิ้นชีวิต หรืออาการร่อแร่ลักษณะของชีพจรมักจะเต้นดังนี้

- 381   ๑. เร็วที่สุด แล้วก็หยุด หรือ
- 382   ๒. ช้าที่สุด แล้วก็หยุด หรือ
- 383   ๓. เต้นไม่เป็นจังหวะ

384   ๔. การตรวจร่างกายทั่วไป ดูความร้อนเย็นของส่วนปลายวิถีประสาท ส่วนปลายอวัยวะ ให้จับที่ปลายมือปลาย
385 เท้าว่าคนไข้มีอาการร้อนเย็นอย่างไร ถ้าเย็นคนไข้ นั้นมักจะโลหิตเดินไม่ไปตลอดถึงส่วน ปลายวิถีประสาท ซึ่งเป็นเวลามีหรือ
386 โกล้อมีไข้

387

๕๗

388   ดูอาการม้ามบวมย่อย วิธีนี้เป็นวิธีตรวจคนไข้ที่เป็นบ้างหรือไข้ป่า ซึ่งใช้นั้นทำให้ม้ามย่อย โดยการอักเสบของพิษ
389   ไข้ เราจะตรวจได้คือ ใช้มือกดที่ชายโครงที่สุดตอนด้านซ้ายจะพบม้าม ถ้าบวมย่อยลงมาและมีระยะ แบ่งอาการของม้าม
390   ย่อยนี้เป็น ๓ ระยะ คือ

- 391   ๑. ระยะแรก จะพบม้ามย่อยลงมาเพียงเล็กน้อยเสมอระดับชายโครง
392   ๒. ระยะกลาง จะพบม้ามพ้นชายโครงลงมาสัก ๒ - ๓ นิ้ว แต่ไม่ถึงแนวเส้นสะดือ
393   ๓. ระยะสุด จะพบม้ามย่อยอยู่ในแนวเส้นสะดือ

394   ๕. *ตรวจตามตอมต่างๆ* คนไข้ที่ป่วยเป็นไข้เนื่องจากถูกไม้ทิ่มแทง ถูกอาวุธตามส่วน - ปลายอวัยวะมักจะม
395   ีอาการตอมอักเสบ (ไข้พิษ ไข้กาฬ บางอย่างก็ปรากฏอาการตอมอักเสบเหมือนกัน ดูตำราไข้กาฬ) ตอมหรือเรียกตาม
396   ศัพท์สามัญว่า ไซตัน หรือลูกหนู จะคลำพบที่ ๒ หน้าขา ได้รั้งแล้ว และที่ได้คาง ตอมเป็นเม็ดกลมๆ เมื่อมีอาการอักเสบ จะ
397   บวมโต ผิดธรรมดา และคนไข้รู้สึกเจ็บ

398   ๖. *ตรวจโดยวิธีสังเกตุ* ในวิธีตรวจไข้ โดยวิธีสังเกตุนี้ แพทย์ฟังไข้ประกอบเพื่อวินิจฉัย เหตุผลให้แน่นอน และเพื่อ
399   ประกอบกับการตรวจโดยวิธีต่างๆ ที่ได้อธิบายมาแล้ว และที่จะได้บรรยายต่อไป กล่าวเป็นข้อสังเขปสำหรับการสังเกตุ เพื่อ
400   วินิจฉัยและใช้ยาดังต่อไปนี้

- 401   ๖.๑ ถ้าคนไข้มีผิวซีดเหลือง ตาเหลืองเขียว เนื่องจากน้ำดีข่านพิการ
402   ๖.๒ ผิวหนังเหลืองแห้ง ริมฝีปากแห้ง เนื่องจากโลหิตพิการ
403   ๖.๓ เส้นโลหิตในสายตามีน้อย เปลือกตาซีด ตาโรย เนื่องจากเส้นประสาทพิการ และนอนไม่หลับ มักจะเป็นลม
404   และอุจจาระผูก

- 405   ๖.๔ การหายใจขัดๆ และสะท้อน เนื่องจากหลอดลม หรือปอดพิการ
406   ๖.๕ ตามผิวหนังมีผื่นแดงทั้งตัว เนื่องจากโลหิตทำพิษหรือโลหิตข่าน
407   ๖.๖ ตามปลายอวัยวะ เช่น มือ เท้า ริมฝีปากสั่น เนื่องจากโลหิตทำพิษหรือโลหิตข่าน

408   ๗. *การตรวจด้วยเครื่องฟัง* เครื่องฟังเป็นหลอด เพื่อนำเสียงให้ชัด แต่จะเอาหูเปล่าฟัง ก็ได้ใช้ในโรคที่เกิดแก่ปอด
409   และหัวใจ หรือโรคที่เกิดจากเส้นโลหิตพอง เช่น เป็นฝีเส้นโลหิต ในการฟังนั้นให้สังเกตุเสียงข้างใน จะเป็นเสียงเกิดขึ้นผิ
410   จากธรรมดา อย่างไร เช่น ฟังปอด สังเกตุเสียง ลมเดินในปอด กุลลมในปอด ยึดตัวหุบตัวและปอดเบียดซี่โครงด้วย หรือฟัง
411   หัวใจสังเกตุลิ้นหัวใจปิดกัน โลหิตและกล้ามเนื้อหัวใจบีบสูบโลหิตเสียงต่างๆ ในโรคนั้นจะมีแฉ่งอยู่ทุกๆ โรคที่จะใช้เครื่อง
412   ฟังในเวลาที่ใช้เครื่องฟัง ให้จดปากกล้อมสนิทกับหนัง ถ้ามีรูลมรั่ว เสียงจะไม่แน่นอน หรือที่สายและกระบอกต้องไม่มีสิ่งใดมา
413   กระทบ เช่น ผ้าเป็นต้น ย่อมทำให้เสียงผิดคลาดเคลื่อน

- 414   แพทย์ทุกๆ คนจำเป็นอย่างยั้งที่จะมีเครื่องฟัง เครื่องฟังนี้มี ๒ ชนิด
415   ๑. ชนิด หูเดี่ยว
416   ๒. ชนิด สองหู

417

418 แต่ชนิด ๒ นี้ ยังมีชนิดเพิ่มเสียงและชนิดที่มีตีกริการเดินของหัวใจได้ ประโยชน์ของมัน คือเพื่อฟังอาการชำรุด
419 หรือการเปลี่ยนแปลงของปอดและหัวใจ ฟังดูอาการรวมที่มีหนอง ฟังหัวใจทารกในครรภ์เพื่อทราบความเป็นอยู่ทารกใน
420 ครรภ์

421

422 **การตรวจด้วยเครื่องฟังชนิด ๒ หู**

423 **๗.๑ ตรวจปอด**

424 การใช้เครื่องฟังๆ ปอด เพื่อให้ทราบว่าปอดปกติหรือไม่ เพราะปอดของมนุษย์ประกอบด้วย ถุงลมจำนวนมิใช่น้อย
425 การตรวจให้ใช้เครื่องหูฟังที่หน้าอก ด้านข้างซ้ายขวา ข้างหลัง ที่ได้สะบัก และที่ซอกใหลาว่า และให้คนไข้หายใจ
426 ยาวๆ ลึ้นๆ ฉะนั้น ถ้ามีเสียงครีอกแคร์ก ปอดมีหนองหรือเป็นหืด เป็นหลอดลมอักเสบ แต่ถ้าดังที่ตอนหลอดลม มักเป็น
427 หลอดลมอักเสบ เนื่องจากหวัดและใช้หวัดอย่างแรง ถ้าดังตอนขั้วปอดมักจะเป็นแกผู้ที่เป็นหืด หรือวัณโรคระยะแรก (โรค
428 หืดมี ๒ ชนิด คือหืดที่เป็นหลอดลม อาการและที่ขั้วปอด)

429 **๗.๒ ตรวจหัวใจ**

430 การตรวจหัวใจนั้น เป็นประโยชน์ของแพทย์ในการที่จะวินิจฉัยในโรคต่างๆ และการแปรปรวนในการสูบฉีด
431 โลหิตของหัวใจ การตรวจให้ใช้เครื่องฟังๆ ที่ระดับราวนมเบื้องซ้าย ฉะนั้น จะทราบว่า

432 คนธรรมดา หัวใจเต้นตั้งแต่ ๔๒ ถึง ๑๐๐ ตีบ ต่อ ๑ นาที

433 คนไข้ หัวใจเต้นตั้งแต่ ๑๐๐ ตีบขึ้นไปต่อ ๑ นาที

434 **๗.๓ ฟังหัวใจทารกในครรภ์**

435 ให้ตรวจโดยเครื่องฟัง โดยวางเครื่องฟังลงที่หน้าท้องส่วนใต้สะดือ เหนือหัวเหน่าในแนวเส้น ท้องของผู้ที่มีครรภ์
436 จะได้ยินหัวใจของทารกเต้นถนัด

437

438 **โรคอะไรบ้างที่จะทราบได้ จากการฟังหัวใจและปอด**

439 ๑. โรคไข้ ใช้หวัด ใช้รากสาด จะมีเสียงที่ปอดในเวลาฟังด้วยเครื่อง มีเสียงคล้ายท่อลม และจะได้ยินเสียงหวีดๆ
440 อยู่ทั่วไป เคาะด้วยมือที่หน้าอกจะมีเสียงดังก้อง เสียงฟังหัวใจเวลาหายใจออกยาวกว่าปกติ

441 ๒. โรคถุงลมหย่อน เวลาไอ เสมหะยังไม่ออกจะมีเสียงทึบ และเสมหะออกแล้วจะมีเสียงโปร่งเหมือนเป็นโพรง

442 ๓. โรคหืด ฟังจะได้ยินเสียงหายใจเข้าถี่ หายใจออกยาว เสียงปอดครีอกแคร์กเสมอ

443 ๔. โรคปอดอักเสบ โรคผอมแห้ง ไตอักเสบ โรคหัวใจพิการ โรคสมอง ฟังหัวใจจะมีเสียงลม หายใจเป็นเสียงดัง
444 ฟูดๆ และเสียงเบียดๆ

445 ๕. ใช้พิษ เสียงปอดดังทึบ หัวใจเต้นเร็ว แต่เสียงลมหายใจดังผิดปกติ มีเสียงหายใจยาวและสั้น

446 ๖. ใช้ปวดเมื่อย ใช้ข้ออักเสบ เสียงหัวใจเต้นไม่สม่ำเสมอ เสียงลิ้นในหัวใจรัวสั้น

447

๕๙

448

๗. ฝูงหุ้มหัวใจอักเสบ มักเป็นแก่คนไข้ในโรคดังต่อไปนี้

449

๗.๑ วัณโรค

450

๗.๒ ไข้ปวดเมื่อย

451

๗.๓ ไข้ตะวันออก (ไข้ป่า)

452

๗.๔ ไตอักเสบ

453

คนไข้จะรู้สึกยกในช่องซี่โครงที่ ๓ - ๔ ด้านตรงหัวใจ ความร้อนสูง ฟังดูจะได้ยินเสียง ตีตขัดเสียดสีกัน เสียง

454

หัวใจเต้นเบาอ่อน

455

๘. โรคปวดเมื่อยของสตรี โรคลมขัดข้อ บวม ปัสสาวะเป็นหนอง ใช้มือคลำที่หน้าอกด้านซ้าย ตรงหัวใจจะรู้สึก

456

สะเทือนครืดๆ ใช้มือเคาะจะมีเสียงก้องบริเวณทางขวาของกระดูกหน้าอก เครื่องฟังที่ ปลายหัวใจ (ใต้ราวนม) จะได้ยิน

457

เสียงดังครืดๆ ซึ่พจรอ่อนเบา ไม่สม่ำเสมอ เสียงปอดฟังชัดๆ

458

๙. โรคต่อไปนี้ที่จะตรวจได้ทางซึ่พจรว่าผิดปกติ คือ

459

๙.๑ โรคความถี่ระและโรคสมอง และโรคสมองถูกกระทบกระเทือน

460

๙.๒ ธาตุเสีย

461

๙.๓ หัวใจพิการ

462

๙.๔ ฎุกยาพิษ หรือเสพยาเสพติด

463

๑๐. สาเหตุที่หัวใจเต้นเร็วมาก เนื่องจาก

464

๑๐.๑ ไข้ธรรมดา

465

๑๐.๒ ไข้ต่อมอักเสบ

466

๑๐.๓ โรคขาดกั้ว (เนื่องจากโรคประสาท)

467

๑๑. สาเหตุที่หัวใจเต้นช้า

468

๑๑.๑ คนคลอดบุตร

469

๑๑.๒ แรกหายจากไข้พิษ หรือ ไข้อย่างแรง

470

๑๑.๓ โรคน้ำดีชาน

471

๑๑.๔ โรคสมอง

472

๑๑.๕ โลหิตจาง โลหิตน้อย โลหิตปกติโทษต่างๆ

473

๑๑.๖ เหนื่อยอ่อน ฯลฯ

474

๖๐

475

๘. ตรวจด้วยการเคาะ (เคาะด้วยมือ) วิธีเคาะนั้น ให้เอานิ้วซ้ายคว่ำมือลงกับหนังแล้วเอานิ้ว กลางมือขวาเคาะ
476 บนหลังมือตน จะได้ยินเสียงที่บิปรังตามที่ได้นิ้วตรงนั้น ใช้เคาะห้องเสียงโปรงเป็นลมอยู่ ช่างในรู้ว่าห้องขึ้น เป็นต้น

477

๙. ตรวจจตุจจาระ ปัสสาวะ

478

๙.๑ จุจจาระ

479

๙.๑.๑ สีดำ, แดง, เป็นเมือกข้น มักเป็นด้วยใช้รากสาด, บิด ทุกชนิด ใช้พิษ, ใช้กาฬ อติสารธาตุพิการ

480

๙.๑.๒ สีอุจจาระเทา เป็นมูลโค เนื่องจากธาตุหย่อนโรคซางเด็ก โรคใช้กาฬ

481

๙.๑.๓ สีเหลือง, เขียว เนื่องจากตีพิการ ในโรคไข้ป่า ไข้ป่า อติสาร

482

๙.๒ ปัสสาวะ

483

๙.๒.๑ สีแดงจัด เนื่องจากใช้เพื่อตีและโลหิต เช่น ไข้ป่า ไข้ป่า

484

๙.๒.๒ สีเหลืองแก่ เนื่องจากตีในไข้ป่า ไข้ป่า ใช้พิษ

485

๙.๒.๓ ขุ่นมันสีขาวแก่ เนื่องจากตีพิการในโรค ไข้รากสาด ใช้พิษ และโรคเบาหวาน

486

๑๐. ตรวจ ลิ้น ตา ปาก

487

๑๐.๑ ลิ้น

488

๑๐.๑.๑ ลิ้นเป็นฝ้าละออง มักเนื่องมาจากใช้ธรรมดา โรคไล่พิการ ภาวะอาหาร และธาตุพิการ

489

และในไข้พิษ

490

๑๐.๑.๒ ลิ้นแตกแห้งเป็นเม็ดเป็นขุม เนื่องจากธาตุพิการ ใช้พิษ ไข้ป่า ไข้ป่า ไข้รากสาด

491

๑๐.๑.๓ ใช้กาฬ ที่ลิ้นจะเป็นเม็ดกาฬ

492

๑๐.๑.๔ น้ำลายพิการ ทำให้ลิ้นและปากเปื่อย

493

๑๐.๒ ตรวจตาทั่วไปสำหรับคนไข้

494

๑๐.๒.๑ ตาซีดขาวโรย ที่เปลือกตาเผือดดำ บางรายตาเขียว ขุ่นมัว เนื่องจากโลหิตน้อย น้ำดีพิการ

495

และวิถีประสาทพิการ โรคนอนไม่หลับ ใช้จับทุกชนิด

496

๑๐.๓ ตรวจปาก

497

๑๐.๓.๑ ปากเหม็น เนื่องจากโรคฟัน โรคอาหาร และธาตุพิการ น้ำลายพิการ

498

๑๐.๓.๒ ปากแตกกระแหว่ง เนื่องจากธาตุพิการ ลมเป่าคอ โลหิตน้อย และใช้ทุกชนิด

500 **๓. การวินิจฉัยโรค (การประมวลโรค)**

501 การตรวจโรคตามที่กล่าวมาแล้ว และยังมี การตรวจอีกหลายวิธีนั้น มิใช่ว่าแพทย์จะต้องทำการตรวจ ทุกสิ่งทุก
 502 อย่างไม่ก็หาได้ ย่อมสุดแต่ความเหมาะสมกาลเทศะสำหรับคนไข้รายใดรายหนึ่ง แล้วแต่เหตุผลที่จะเกี่ยวโยงไปถึง ซึ่ง
 503 ต้องขอมอบให้เป็นความสามารถของแพทย์ผู้ได้ลงมือปฏิบัติกับคนไข้เฉพาะหน้า เมื่อตรวจแล้วพอที่จะสรุปความเห็น
 504 วินิจฉัยประมวลโรคได้ โดยอาศัยหลัก ๕ ประการ ดังนี้

- 505 ๓.๑ คนเจ็บด้วยการเช่นนี้มีอะไรพิการอยู่ในสมณฐานและพิภคไต รวมความแล้วควรจะสมมุติ เรียกว่าโรคอะไร
 506 ๓.๒ โรคนั้นมีที่ก่เกิดแต่อะไรเป็นต้นเหตุ รับผิดชอบเมื่อใดแล้ว พึงเอาอาการนั้นๆ มาเป็นหลัก วิเคราะห์ว่า คน
 507 เจ็บนั้นเกิดโรคด้วยเหตุอันใด มีอะไรขาดหรือเกินหรือกระทบกระเทือนอะไรจึงเป็นเหตุให้เจ็บไข้
 508 ๓.๓ โรคเช่นนี้จะบำบัดแก้ไขโดยใช้วิธีใดก่อน เมื่อเห็นทางแก้ไขแล้ว จึงวิเคราะห์เลือกยาที่จะใช้บำบัดต่อไป
 509 ๓.๔ สรรพคุณยาอะไรจะต้องใช้อย่างละมากนักน้อยเท่าใด ให้รับประทานเวลาอะไร ขนาดเท่าใด
 510 ๓.๕ เริ่มวางยาตามลักษณะโรคที่ตรวจพบ สุดแต่จะเห็นว่าสมควรจะให้ยาบำบัดโรค ที่ทราบสำคัญอย่างใด
 511 ก่อน

512 ส่วนยาที่ท่านตั้งตำรับบอกวิธีให้ทำไว้ จักต้องใช้อะไรมีส่วนเท่าไร เมื่อปรุงผสมแล้วเรียกชื่ออย่างไร ยาสำหรับ
 513 แก้โรคต่างๆ นั้น ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์แพทย์ศาสตร์ฉบับหลวง และเวชศึกษาอย่างมากมาย ล้วนแต่เป็นตำรายาที่ดีทั้งสิ้น
 514 ซึ่งเคยบำบัดโรคร้ายหายมาแล้วทั้งนั้น เมื่อท่านจะจัดปรุงขึ้นจึงใช้ความพยายามอย่างประณีต ในการคัดเลือกซึ่งตวงให้
 515 ถูกต้องจริงๆ จงสงวนศักดิ์ของยาไทยไว้ ให้เป็นยาที่มีสรรพคุณอนันต์อันหาค่ามิได้ และสมควรเป็นตำรับคู่มือที่ทรงเกียรติ
 516 แต่แพทย์แผนโบราณ ซึ่งได้ศึกษาสืบ มรดกต่อมาจากท่านจะได้เป็นเวชกรผู้เชี่ยวชาญไปในภายภาคหน้า

517 **ลักษณะอาการโบราณโรค**

518 บัดนี้ขอกล่าวถึง รูปลักษณะและอาการของโรคต่างๆ ซึ่งท่านโบราณจารย์ได้วางไว้เพื่อการตรวจ วินิจฉัยโรค
 519 ตามพระคัมภีร์แพทย์อันเป็นหลักสำคัญของแพทย์แผนโบราณ ควรยึดถือไว้เป็นแบบฉบับ แม้ว่าจะเป็นโบราณหรือโรค
 520 เก่าแก่อะไรก็ตาม แต่ก็ยังปรากฏเป็นโรคที่มีพิษร้ายแรงอยู่ถึงปัจจุบันนี้เหมือนกัน แพทย์ผู้ศึกษาจงใช้วิจารณ์ญาณวินิจฉัย
 521 ให้เหมาะสมแก่ภูมิประเทศและกาลสมัย ก็จะเป็นคุณประโยชน์อย่างมหาศาล คณะกรรมการของโรงเรียนแพทย์แผน
 522 โบราณ ได้นำมากล่าวเฉพาะโรคที่ได้พบเห็นเสมอ จากคัมภีร์แพทย์ โบราณเพื่อสะดวกแก่การท่องจำของผู้ศึกษาที่จะเข้า
 523 มาสอบความรู้วิชาแพทย์